

activities, that helps to formulate its definition.

Key words: legal education, eco-legal education, ecosophy of law.

Надійшла до редакції 06.02.2013 р.

УДК 340.12

Г. В. Коваленко,
*здобувачка при кафедрі логіки
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

ОСНОВНІ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ІДЕЇ ПРАЦІ РОНАЛДА ДВОРКІНА «СЕРЙОЗНИЙ ПОГЛЯД НА ПРАВА»

Розглядаються основні ідеї одного з провідних сучасних американських філософів Р. Дворкіна, викладених у праці «Серйозний погляд на права»: його опозиція правовому позитивізму, інтерпретація прав людини в сучасному світі, співвідношення моралі і права.

Ключові слова: права людини, критика правового позитивізму, Конституція США, роль суду в реалізації громадянських прав і свобод.

Однією з нагальних потреб сучасного українського правознавства є ознайомлення з теоретичним досвідом світових лідерів цього напрямку. Серед них – американський учений Роналд Дворкін (1931 – 2013 рр.). Всесвітньовідомим він став завдяки своїй першій крупній науковій роботі «Taking Rights Seriously» [19]. Пізніше він опублікував серію інших філософсько-правових праць, які привертають увагу й породжують жваві дискусії серед юристів і філософів багатьох країн.

Перша його книга вже стала класичною для дослідників

усіх напрямів філософії права. У ній автор розглядає низку проблем, пов'язаних зі з'ясуванням сутності права і правознавства. Попри те, що вона вийшла вже понад 30 років тому, порушені в ній питання залишаються актуальними й до сьогоднішнього дня. Вони стосуються правової онтології, антропології, гносеології, аксіології й історії філософії права. Стисло резюмуючи тематику своєї праці, сам науковець характеризує її як «питання про те, що є закон і хто й коли має його додержуватися» [2, с. 1].

Оскільки така характеристика співпадає з головними за-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

вданнями філософії права, дана обставина дозволяє вважати корисним розгляд основних ідей цієї публікації Р. Дворкіна у пропонованій статті.

Досліджувана робота вийшла наприкінці 70-х років ХХ ст. і тільки у США за наступні 20 років витримала 15 перевидань. Згідно з Вікіпедією вона перекладена на декілька європейських мов (на німецьку, французьку, італійську, чеську, португальську, сербську, російську і японську). Її переклад в Україні під назвою «Серйозний погляд на права» вийшов у 2000 р. за підтримки Інституту відкритого суспільства (Будапешт) та Міжнародного фонду «Відродження» (Київ) [2].

Ця книга стала предметом активного обговорення перш за все в англomовній філософсько-правовій літературі (праці А. Брауна [15], Дж. Берка [16], Джастіни Берлі [17], М. Коена [18], П. Гефні [20], С. Геста [21], А. Ханта [22], А. Ріпштейна [25]). Концепції Р. Дворкіна присвячені монографії, що вийшли в Німеччині (Клавдії Бітнер [14], Е. Романуса [27], Клавдії Рам [24], Р. Воткінса-Бінца [31], Ф. Вілкса [33]), у Швейцарії (М.-М. Штольца [28]), у Франції (С. Веше і В. Дзанетті [32]), у Бельгії (Жюлі Алара [11]), у Португалії (Вері Карам де Чуейрі [23], Сандри П. М. Родрігес

[26]), у Сербії (Біляни Наранчич [13], Міши Чурковича [12], Драгіца Вуядіновича [29; 30]). Географія цих видань дозволяє зробити висновок: чим успішніше розвиток демократії у відповідних країнах, тим більшим є зацікавлення досліджуваною працею.

У науковій літературі пострадянських країн творчий доробок Р. Дворкіна розглядався такими російськими дослідниками, як Н. В. Мотрошилова [9], Ю. Ю. Ветютнев [4], Л. Б. Макеева [8], С. Н. Касаткін [7]. Йому присвятили кандидатські дисертації О. Б. Ігнаткін [26] і В. М. Діанов [27]. Незважаючи на те, що в українських наукових і навчальних джерелах підхід Р. Дворкіна згадується доволі часто (див., напр., монографію С. П. Погребняка [10]), систематичного аналізу його праць на даний час ще немає. Єдиною публікацією, в якій наводиться загальний аналіз підходу цього філософа права в українських виданнях, є вступна стаття американського автора Б. Бікса до збірки «Філософія права» [1], а також стаття аргентинського правника Є. Булігіна, вміщена в альманасі «Проблеми філософії права» [3].

Мета даної статті – аналіз філософсько-правового змісту першої програмної праці

Р. Дворкіна «Серйозний погляд на права».

У зазначеній роботі формулюється й обстоюється оновлена версія ліберальної теорії права, що ґрунтується на визнанні пріоритету особистості, її гарантованій свободи й самореалізації. Із названих позицій автор різко критикує домінуючу на той час в англо-американській юриспруденції ліберальну теорію права. На його думку, вона складається з 2-х частин, початок яких сягає філософії Дж. Бентама. Перша – теорія того, що є право, перелік необхідних та достатніх умов, за яких правове твердження є істинним. Це теорія, власне, правового позитивізму. Друга частина – теорія того, яким має бути право і як повинні діяти правові інститути. Це теорія утилітаризму, відповідно до якої закон і його інститути повинні служити загальному добробуту й нічому іншому.

Обидві частини згаданої теорії, зазнали критичних зауважень, причому вчений поставив під сумнів взаємну їх незалежність. У конструктивній частині своєї праці Р. Дворкін підкреслює як провідну ліберальну ідею особистих прав людини і пропонує власне бачення загальної теорії права, яка має бути водночас *нормативною* і *концептуальною*.

Нормативна частина, вважає науковець, містить *теорію законодавства*, *теорію винесення рішення* й *теорію виконання*. У цих 3-х теоріях нормативно-правові питання розглядаються ним з точки зору законодавця, судді й пересічного громадянина. Кожна з них складається з підпорядкованих теорій нижчого рівня.

Теорія законодавства повинна охоплювати (а) *теорію легітимності*, що визначає обставини, за яких окрема особа або група осіб мають право на законотворчість, і (б) *теорію законодавчої справедливості*, що визначає закон, який законодавець вправі або зобов'язаний створювати.

Теорія винесення рішення повинна включати: (а) *теорію оспорювання*, що встановлює норми, які повинні застосовувати судді при вирішенні складних юридичних справ, і (б) *теорію судочинства*, що пояснює, чому й коли саме судді, а не якісь інші групи або інституції мають приймати рішення, винесення яких вимагає теорія оспорювання.

Теорія виконання повинна відокремити й проаналізувати 2 аспекти: (а) теорію поважання, що розглядає *природу й межі обов'язку громадянина дотримуватися закону* в різних державах і за різноманіт-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

них обставин, і (б) теорію, що визначає цілі покарання та його виконання і зазначає, як саме посадовим особам слід реагувати на ті чи інші категорії злочинів і правопорушень [2, с. 2].

Науковець указує, що концептуальна частина зазначеної теорії вимагає залучення результатів інших наук. Зокрема, вона спирається на філософію мови, а значить, на логіку й метафізику. Так, питання про те, що означають твердження закону й чи завжди вони є істинними, безпосередньо пов'язані з дуже складними і полемічними питаннями філософської логіки [2, с. 9].

Вбачаємо за необхідне докладніше розкрити вищезгадані доробки Р. Дворкіна у філософській теорії права. Як він стверджує, на відміну від позиції позитивістів, які вважають, що право складається тільки з *правил*, разом з останніми правові системи містять також *принципи*. *Принципи права* – це моральні судження, слухність яких проілюстрована, підтримана або обґрунтована офіційними актами в минулому – текстами законів, судовими постановами, конституціями тощо. На відміну від правил, принципи мають не технічну, а філософську природу. Автор зауважує: «Принципом» я називаю

норму, якої слід додержуватися не тому, що вона наблизить або гарантуватиме виникнення бажаної економічної, політичної чи соціальної ситуації, а тому, що вона є вимогою справедливості, чесності чи якогось іншого морального виміру» [2, с. 47].

Різниця між принципами і правилами полягає в логічній відмінності, що стосується ступеня їх універсальності й мети. Обидва набори норм, вважає філософ, указують на конкретне рішення щодо юридичного обов'язку при конкретних обставинах, але вони різняться за характером заданого ними напрямку [2, с. 50].

Р. Дворкін обґрунтовує важливість і необхідність дотримання й застосування суддями правових принципів (розроблених доктрин), що склалися історично й уже, так би мовити, «вмонтовані» у правову систему. Величезну роль у цьому імпліцитному процесі відіграли рішення Верховного Суду США. Треба підкреслити, що протягом усієї історії останнього його судді займалися саме моральним прочитанням (тлумаченням) Конституції при розгляді конкретних складних справ, щодо яких не було зрозумілого й однозначного рішення через брак прецедентів або прямої вказівки в ній або в чин-

них статутах.

У цьому зв'язку виникає запитання: як розглядати складні справи, особливо конституційні? Автор наводить численні приклади застосування принципів у судовій практиці, які пронизують правову систему англо-американського права як основні доктрини. Він цитує посилення на принципи із судових рішень на кшталт: «Ми повинні взяти до уваги загальний принцип, згідно з яким за браком шахрайства людина, яка вирішила не читати контракт перед його підписанням, не може пізніше відмовитися від виконання зобов'язань за ним»; «При застосуванні цього принципу важливим чинником є основний догмат про волю правомочних сторін контракту»; «Воля контракту – не настільки нерушима доктрина, щоб не дозволяти жодних попереджень у сфері, з якою ми маємо справу»; «У такому суспільстві, як наше, де автомобіль є звичним і необхідним атрибутом повсякденного життя і де його використання становить значну загрозу водієві, пасажиром та оточуючим, виробник має особливий обов'язок у зв'язку з конструюванням, рекламою і продажем своїх автомобілів. Таким чином, суди повинні ретельно вивчати договори, щоб визначити, чи справедливо тлумачаться там

інтереси споживачів і оточуючих»; «Чи існує принцип найбільше знайомий і сильніше вмонтований в історію англо-американського права, ніж основна доктрина, відповідно до якої суди не повинні дозволяти використовувати себе як інструмент беззаконня й несправедливості?» та ін. [2, с. 49, 50].

Існують правила: «На гірській дорозі не дозволяється рухатися зі швидкістю, що перевищує шістдесят миль на годину», «Заповіт недійсний, якщо його не підписано трьома свідками». Ці 2 приклади дуже відрізняються від норм, наведених вище, тому що є юридичними правилами, а не юридичними принципами [2, с. 49]. Правила містять чітку й однозначну директиву за моделлю «все, або нічого», тоді як принципи потребують додаткового тлумачення й пояснення, чому обраний саме той принцип, а не інший.

Вступаючи в полеміку з Г. Л. А. Хартом, який вважав, що існують правила, за рамки яких суддя не вправі вийти, науковець відповідає на його критику й указує, що сам же Г. Л. А. Харт, характеризуючи правила, вважає деякі з них принципами [2, с. 97]. Із цього випливає висновок, що крім правил існують ще й певні при-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

нципи і що від них ухилитися неможливо.

Учений спростовує позицію юридичного позитивізму, що право повністю складається із правових норм, а судді, вирішуючи судові справи, мають свободу дій, тільки коли жодна наявна норма права не суперечить тій, яку вони розглядають. Натомість він запропонував альтернативне бачення права, згідно з яким ресурси судді «відповідно до права» більш різноманітні, а процес визначення, чого саме вимагає право в конкретному випадку, більш витончений. Ось чому, перекоонує Р. Дворкін, слід доопрацювати доктрину дискреційного права. Для цього він вносить 2 пропозиції. По-перше, він обґрунтовує, що у складних справах обов'язком судді є не стільки ретроспективне виявлення правил, скільки встановлення того, які права мають сторони. По-друге, суддя, діючи на власний розсуд при ухваленні рішення по справі, у своїй аргументації буде спиратися на принципи.

У цьому зв'язку американський дослідник розглядає проблему, яка полягає вже не у відсутності права у вирішенні складних питань, а в його надмірності. Це ті випадки, коли правові принципи підтримують різноманітні результати. При

цьому виникає запитання: до якої саме постанови повинен схилитися суддя? Право діяти на власний розсуд, як дірка в бублику, не існує ніде, крім простору всередині обмежувального поясу. Тому поняття це відносне. Завжди є сенс запитати: «На власний розсуд – згідно з якими нормами?» чи «На власний розсуд – стосовно якого владного органу?» Загалом же відповідь на ці запитання буде зрозумілою з контексту, але в деяких випадках посадова особа може, з однієї точки зору, мати право діяти на власний розсуд, а з другої – ні. Як це буває майже з усіма термінами, на точне значення конструкції «право діяти на власний розсуд» (дискреційного права) впливають особливості контексту [2, с. 59].

На переконання Р. Дворкіна судді належить керуватися відповідною стратегією, а саме:

- 1) розглянути різноманітні погляди на те, чого вимагає право в даному питанні;

- 2) залишити осторонь твердження, неадекватні існуючим офіційним актам;

- 3) серед теорій, які адекватно узгоджуються з матеріалами судової справи, суддя має обрати найкращу з погляду моралі [2, с. 112].

Остання з названих стадій формування судової постанови

полягає в тому, що моральні чинники відіграють надзвичайно важливу, навіть головну роль у погляді вченого на те, як судді вирішують (і повинні вирішувати) судові справи. З погляду вченого, у випадку конфлікту між правилами це призведе до усунення або скасування одного з конкуруючих правил (норми) у складних справах. У разі ж конфлікту принципів хоча один з них і виходить на перший план, а інші не втрачають свого значення.

У центрі подальших міркувань філософа права знаходиться питання: чому й коли саме виникає проблема співвідношення справедливості і права. У розд. 6 «Справедливість і права» розглядаються засади теорії законодавчих прав. За допомогою аналізу теорії справедливості Дж. Ролза доводиться, що інтуїтивні уявлення особи про справедливість передбачають не тільки те, що люди мають права, а й те, що одне із цих прав є фундаментальним і навіть аксіоматичним. Це чітка концепція права на рівність, яке Р. Дворкін називає «право на рівне піклування й повагу».

Саме у світлі останнього науковець розглядає питання «серйозного ставлення до прав». У межах нормативної теорії виконання йдеться не про

якийсь конкретний набір особистих прав, а тільки про певні наслідки визнання того факту, що індивіди мають деякі переконання щодо власних юридичних прав. «Конструктивна модель не виходить апіорі зі скептицизму чи релятивізму. Навпаки, вона стверджує, що ті чоловіки та жінки, які мислять у рамках даної моделі, щиро дотримуватимуться своїх переконань, які вони привносять до неї, і що ця щирість поширюватиметься і на критику політичних актів або систем, що зневажають найглибші із цих переконань, – критику, вмотивовану несправедливістю таких актів або систем» [2, с. 236].

Важливо, щоб політична теорія визнавала, що чимало претензій на права, у тому числі й дуже важливі, не можуть вважатися абсолютними і щоб у ній були окреслені принципи, на яких належить ґрунтуватися офіційним рішенням у випадках, коли права є спірними. Зокрема, виникає запитання: як ставитися юристам до громадянської непокори? Тут погляди автора перекликаються з положенням Ф. Аквінського, який вважав, що при появі несправедливих законів громадяни не тільки можуть, а й зобов'язані їх не виконувати.

У розд. 8 «Цивільна непокора» міркування Р. Дворкіна

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

поширюються на випадки невизначеності і протиріччя в розумінні юридичних прав. Тут виникають 2 запитання: (а) якими є базові права й обов'язки громадянина, коли його конституційні права не визначені, але він щиро переконаний, що уряд не вправі змусити його робити те, що він вважає несправедливим, і (б) якими є обов'язки посадових осіб, які вважають, що даний громадянин не компетентний у своєму уявленні про закон? Науковець пише: «Далеко не очевидно, що громадянська непокора зменшує повагу до закону; проте навіть якщо ми вважатимемо, що це саме так, дана обставина не стосується суті справи. Перспектива утилітарної вигоди не може виправдати заборону людині робити те, що вона має право робити, а гадане зростання поваги до закону є лише утилітарною вигодою. Підстави для того, щоб хвалитися, що ми поважаємо індивідуальні права, не існує, якщо це не пов'язано з певними жертвами, а тут жертва полягатиме в тому, що ми відмовляємося від будь-яких незначних вигод, які дістала б наша держава, якби відкинула ці права, виявивши їх незручність. Отже, загальне благо не може бути вагомою підставою для урізання прав, навіть якщо йдеться про вигоду, що полягає

в зростанні поваги до закону» [2, с. 276].

Цілком логічно в розд. 12 «Які права у нас є» перевага надається політичним правам. У тому історичному контексті, в якому писалася розглядувана робота, це було відповіддю на актуальні запити часу (масові відмови від призову до війська, протести проти війни у В'єтнамі, боротьба афроамериканців за рівні права та ін.). Позиція автора чітка і непохитна: «Якщо ми дозволимо умоглядну підтримку виправданню через посилення на надзвичайні обставини чи вирішальну користь, тоді ми ... анулюємо права» [2, с. 279]. Філософ права трактує конкретні права як похідні від права абстрактного на піклування й повагу, що вважається фундаментальним і аксіоматичним. Із нього випливають громадянські й економічні права, зокрема, право найбідніших соціальних груп на соціальний захист. Дуже актуальними в умовах сучасної України є слова Р. Дворкіна: «...Слабкіші члени політичної спільноти мають право на піклування та повагу з боку своїх урядів, рівнозначні піклуванню та повазі, що їх забезпечили собі сильніші члени спільноти, так що коли деякі люди мають свободу приймати рішення незалежно від того, яким буде вплив цих рішень на

загальне благо, тоді й усі інші люди повинні мати таку ж свободу» [2, с. 279].

Отже, на зміну застарілій ліберально-позитивістській філософії права, що закликала до відокремлення права від моралі й політики, Р. Дворкін пропонує життєздатнішу теорію, вмонтовану у більш загальну філософію політики й моралі. Алізуючи концептуальну частину загальної теорії права, він наполягає на тому, що юридичні правила не можуть скласти всю повноту права й потребу-

ють залучення моральних принципів, що можуть передувати будь-якій формі законодавства. Відповідно до цих пріоритетів індивіди або їх групи можуть мати в суді права, окрім тих, які чітко визначені в законодавстві.

Р. Дворкін обстоює тезу: стосовно держави індивіди можуть мати певні права ще до їх законодавчого закріплення. Зокрема, вони можуть протестувати проти законодавчого рішення на будь-якій обґрунтованій підставі.

Список літератури: 1. Бікс Б. Теорія природного права Рональда Дворкіна / Б. Бікс // Філософія права. – К. : Основи, 2007. – С. 30 – 35. 2. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / Р. Дворкін: пер. з англ. А. Фролкін – К. : Основи, 2000. – 519 с. 3. Булыгин Е. К проблеме объективности права / Е. В. Булыгин // Пробл. философии права. – 2005. – Т. III. – № 1 – 2. – С. 7–13. 4. Ветютнев Ю. Ю. О правопонимании Рональда Дворкина / Ю. Ю. Ветютнев // Журн. рос. права. – 2005. – № 10. – С. 93–102. 5. Дианов В. Н. Концепция «господства права» в современной англо-американской юридической мысли : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Дианов Виталий Николаевич. – М., 2008. – 208 с. 6. Игнаткин О. Б. Проблема «либерального равенства» в концепции Рональда Дворкина : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01 / Игнаткин Олег Борисович. – М., 2005. – 178 с. 7. Касаткин С. Н. Проблема нормативных оснований судебного решения: концепция правовой неопределенности Г. Харта и ее критика // Антропология права : философ. та юрид. виміри (стан, проблеми, перспективи) : Статті учасників VIII Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 7 – 8 груд. 2012 р.). – Л. : Галицький друкар, 2013. – С. 220 – 238. 8. Макеева Л. Б. Философия эгалитарного либерализма в США: Джон Ролз и Рональд Дворкин / Л. Б. Макеева // История философии. – 2006. – № 12. – С. 45 – 62. 9. Мотрошилова Н. В. Этическое обоснование права (Рональд Дворкин) / Н. В. Мотрошилова // История философии: Запад – Россия – Восток (кн. IV: Философия XX века) / под ред. Н. В. Мотрошиловой и А. М. Руткевича. – М. : Греко-лат. кабинет, 1999. – С. 429 – 432. 10. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): моногр. / С. П. Погребняк – Х. : Право, 2008. – 240 с. 11. Allard J. Dworkin et Kant: Réflexions sur le jugement / Julie Allard. – Bruxelles : Editions de l'ULB, 2001. – 181 p. 12. Бурковић, Миша «Поредак, морал и људска права» / Бурковић, Миша. – Београд, 2001. – 302 с. 13. Наранчић, Биљана «Схватанье о праву Рональда Дворкина» / Наранчић, Биљана. – Нови Сад, 2004. – 236 с. 14. Bittner C. Recht als interpretative Praxis / Claudia Bittner. – Berlin : Duncker u. Humblot, 1988. – 259 p. 15. Brown A. Ronald Dworkin's Theory of Equality : Domestic and Global Perspectives / Alexander Brown. – New York : Palgrave Macmillan, 2009. – 251 p. 16. Burke J. J. A. The Political Foundation of Law: The Need for Theory with Practical Value / John J. A. Burke. – San Francisco : Austin & Winfield, 1992. – pp. 13–50. 17. Burley J., ed. Dworkin and His Critics / Justine Burley. – Oxford : Blackwell Publishing, 2004. – 412 p. 18. Cohen M., ed. Ronald Dworkin and Contemporary Jurisprudence / Marshall Cohen. – London : Duckworth, 1984. – 304 p. 19. Dworkin R. Taking Rights Seriously / R. Dworkin. – Cambridge, MA : Harvard University

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Press, 1977. – Pp. XV. – 293 p. **20. Gaffney P.** Ronald Dworkin on Law as Integrity: Rights as Principles of Adjudication / Paul Gaffney. – Lewiston, New York : Mellen University Press, 1996. – 232 p. **21. Guest S.** Ronald Dworkin (Jurists: Profiles in Legal Theory) / Stephen Guest. – Stanford : Stanford University Press, 1991. – 320 p. **22. Hunt A.,** ed. Reading Dworkin Critically / Alan Hunt. – New York : Berg, 1992, P. 17–18. **23. Karam de C. V.,** Filosofia do direito e modernidade : Dworkin e a possibilidade de um discurso instituinte de direitos / Karam de Chueiri Vera. – Curitiba : JM, 1995. – 181 p. **24. Rahm C.** Recht und Demokratie bei Jürgen Habermas und Ronald Dworkin / Claudia Rahm. – Frankfurt am Main : Lang, 2005. – 101 p. **25. Ripstein A.,** ed. Ronald Dworkin (Contemporary Philosophers in Focus) / Arthur Ripstein. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 192 p. **26. Rodrigues S. P. M.** A Interpretação Jurídica no Pensamento de Ronald Dworkin / Sandra Paula Martinho Rodrigues, Uma Abordagem. – Coimbra : Almedina, 2005. – 163 p. **27. Romanus E.** Soziale Gerechtigkeit, Verantwortung und Würde / Eckhard Romanus. – Freiburg, Br. : Alber, 2008. – 382 p. **28. Strolz M. M.** Ronald Dworkins These der Rechte im Vergleich zur gesetzgeberischen Methode nach Art / Marc Maria Strolz. 1 Abs. 2 und 3 ZGB. – Zürich : Schulthess, Polygraph. Verl., 1991. – 263 p. **29. Vujadinović, Dragica.** Philosophical Foundations of Dworkin's Theory of Justice // Vujadinović, Dragica. – Belgrade Law Review 2008 Vol. 3. – p. 236–249. **30. Vujadinović, Dragica.** Ronald Dworkin – Theory of Justice [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: European Scientific Journal February /Special/ edition 2012 vol. 8, No. 2. Pp. 1–13 <http://eujournal.org/index.php/esj/article/view/36> **31. Watkins-Bienz, Renée M.** Die Hart-Dworkin-Debatte / Watkins-Bienz, Renée M. – Berlin : Duncker und Humblot, 2004. – 150 p. **32. Wesche, Stefan and Zanetti, Véronique,** eds. Dworkin: Un débat / Wesche, Stefan and Zanetti, Véronique. – Paris : Ousia, 2000. – pp. 375–398. **33. Wilkes, Florian.** John Rawls, Theorie der Gerechtigkeit, und Ronald Dworkin, These der Rechte / Wilkes, Florian. – Frankfurt am Main : Lang, 1997. – 163 p.

ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВЫЕ ИДЕИ ТРУДА РОНАЛЬДА ДВОРКИНА «О ПРАВАХ ВСЕРЬЕЗ»

Коваленко А. В.

Рассматриваются основные идеи одного из ведущих современных американских философов Р. Дворкина, изложенные в работе «О правах всерьез»: его оппозиция правовому позитивизму, интерпретация прав человека в современном мире, соотношение морали и права.

Ключевые слова: права человека, критика правового позитивизма, Конституция США, роль суда в реализации гражданских прав и свобод.

LEGAL-PHILOSOPHICAL IDEAS OF RONALD DWORKIN'S «TAKING RIGHTS SERIOUSLY»

Kovalenko H. V.

This paper is devoted to the analysis of main ideas of the first R. Dworkin's book, «Taking Rights Seriously»: his opposition to legal positivism, interpretation of human rights in modern world, correlation of law and morals.

Key words: human rights, critique of the legal positivism, Constitution of the USA, role of courts in the provision of civic rights and liberties.

Надійшла до редакції 19.04.2013 р.